

HYRYNSALMEN LIETEJÄRVEN OIKARISISTA osa II

Viime kirjoituksesta ehti vierähtää pidempi tovi kuin olin suunnitellut, mutta aika ei aina tahdo antaa myöten. Olen jättänyt tilan säästämiseksi lähdeviittauksia vähemmälle. Asiakirjat joihin perustan tietoni ovat pääosin Pohjanmaan läänin tilejä (maa- ja henkikirjat), Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan tuomiokirjat sekä Paltamon rippikirjat.

Tässä jutussa käsittelen Oikaristen sukukirjan sivuilla 122 – 123 mainittujen, Hyrynsalmen Luvasalmella ja Lietejärvellä asuneiden, Lauri Laurinpoika Oikarisen ja hänen poikiensa Matin, Heikin ja Laurin elämää 1670-luvulta 1740-luvulle. Tuohon aikaväliin mahtui Suomen ja Kainuun historiassa monia vaikeita tapahtumia, kuten suuret nälkävuodet 1695–1697 ja Suuren Pohjansodan (1700–1721) loppunäytös Suomessa, Isoviha, vuosina 1713 – 1721. Voidaan jopa sanoa, että Suomessa elettiin historian viheliäisintä vaihetta, jotka vaikeuttivat Oikaristenkin eloa. Ennen ei tosiaan kaikki ollut paremmin ja me nykyajan ihmiset saamme olla esi-isillemme kiitollisia, että he jaksoivat uskoa elämään ja parempaan tulevaisuuteen. Muutenhan meitäkään ei tässä olisi ihmettelemässä menneitä.

Lauri Oikarinen (n. 1640–1705) Lietejärven isäntänä 1681–1705

Hyrynsalmen Lietejärvellä on ollut asutusta noin 1600-luvun puolivälistä lähtien. Ensimmäisenä asukkaana on pidetty erätaloutta harjoittanutta Esko Kyröläistä. Kyröläinen on merkitty henkikirjoihin sekä talollisena (1669), että lopulta torpparina. Vaikka hänellä oli poika ja tytär, eivät he jatkaneet Kyröläisen asuinsijoilla. Keräsiä on ainakin Jorma Keränen pitänyt alueen varsinaisena asuttajasukuna. Kuitenkin on niin, että alkuaan Lietejärven-talo (Liedet) eli myöhempi Mäki ja Kerälä oli Ristijärven Uvalta lähtöisin olleiden Anttosen veljesten, Niilon ja Laurin, perustama 1670-luvun puolimaissa. Niilo Anttonen mainitaan vuoden 1674 maakirjassa Hyrynsalmella taloa pitäväksi. Vuoden 1678 väenotossa Lauri Anttonen oli lupautunut veljensä puolesta nihdiksi¹, mutta ei pitänyt lupastaan ja karkasi Karjalaan. Tämän 1/8 manttaalia Lietejärven -talosta osti Lauri Laurinpoika Oikarinen (asiakirjoissa Juntunen nimellä) 1680-luvun alussa. Tuolloin vuoden 1681 helmikuun 6. päivä Paltamon talvikäräjillä hänelle luvattiin Lauri Anttosen verorästejä vastaan ensimmäinen lainhuuto taloon.² Ennen viimeistä lainhuutoa hänet mainitaan torpparina ja lopulta hän pystyi lunastamaan talon luovuttamalla velipuolelleen Heikki Laurinpoika Juntuselle perintöosansa ¼ manttaalin Juntulan -talosta (aiempi Luvasalmi/Isto, myöhempi Juntula Oravivaaran kylää) eli Heikki osti Laurille perintöosuutta vastaan Lietejärven 1/8 manttaalia³.

Niilo Anttonen kuoli vuonna 1685 ja leski Valpuri nai Olavi Keräsen (noin 1655–1720). Näin Keräsen tuli siis Lietejärven taloon puusniekkana eli kotiväynä (= mies, joka saa osan talosta naimalla lesken). Tämä oli ennen melko yleistä, jos isäntä kuoli, ei leskiemäntä pärjännyt helposti lapsijoukon kanssa yksinään. Parempi oli etsiä uusi mies. Olavi Keräsen isännimi on, esimerkiksi Hyrynsalmen historiassa ja Kerästen sukukirjassakin, virheellisesti esitetty Matinpojaksi⁴. Oikea patronyymi selviää Pohjois-Pohjanmaan

1 Roterings- och utskrivningslängder, Arkiv med löpande volymnumrering, SE/KrA/0025/0/212 (1653-1684), bildid: A0055061_00334

2 Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat - Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1681-1681 (KO a:1), jakso 9; Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=3683818> / Viitattu 27.2.2020

3 Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat - Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1689-1689 (KO a:9), jakso 226; Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=3667444> / Viitattu 22.3.2020

4 Olavi Matinpöika Keränen eli myös tuolloin, mutta hän asui eri taloa Kerälän kylässä.

tuomiokirjasta vuodelta 1699. Tuolloin Paltamon kesäkäräjillä, 27. päivänä kesäkuuta, Niilo Niilonpoika Anttonen (n. 1675 – 1726) vaati isäpuoleltaan, edellä mainitulta Olavi Olavinpoika Keräseltä, osuuttaan isänsä talosta. Hän sai 14 vuodelta isäpuolensa taloudessa rengin vuosipalkan verran, joka oli 24 riikintaaleria vuodelta. Yhteensä siis 336 taaleria.⁵ Henkikirjojen mukaan Niilo lähtikin heti käräjapäätöksen jälkeen Lietejärveltä. Hän ilmeisesti hankki Antti Anttoselta autioksi jääneen Uvan Anttolan, jossa asui vuodesta 1700. Muutenkin yhteydet Ristijärven Uvan suuntaan näyttävät olleen Lietejärveltä aktiiviset, olihan vielä Kyröläinen merkitty henkikirjoissa Ristijärven kylään.

Lauri Oikarisen vaimo oli Anna etunimeltään. Sukunimeä ei lähteissä mainita, mutta mahdollisesti hän oli Keräsiä sukuisin. Tämän perustan sille tiedolle, että Lauri Oikarinen mainitaan asiakirjoissa Olavi Keräsen lankona. Langolla nykyisin tarkoitetaan joko sisaren miestä tai vaimon veljeä. Aiempina vuosisatoina lanko on ollut varsin väljä käsite ja sen on voinut yleensäkin käsittää aika laajasti naimisen kautta saaduksi sukulaismieheksi⁶. Tässä kohtaa käytän vähän mielikuvitusta lähteiden pohjalta eli nyt seuraavassa on paljon olettamusta mukana. Lauri ja Anna nimittäin antoivat esikoispojalleen nimeksi Matti. Aika useinhan vanhin poika sai jommankumman puolison isän nimen. Näin Anna voisi olla Matti Keräsen (s. 1608) tytär. Matti Keränen asui nykyisen Suomussalmen Sakaralla. Olavi puolestaan sopisi Sakaran Matin vanhemman veljen Olavin pojaksi. Olavi Keränen (1597–n. 1670) oli Hoikan-talon isäntä. Anna ja Olavi olisivat näin serkuksia. Mutta kuten sanottua oletusten varaan jää Annan suku.

Lapsia Lauri ja Anna saivat ainakin pojat Matin (n. 1672/75), Heikin (n. 1680) ja Laurin (n. 1682). Arkielämä tuohon aikaan oli työntäyteistä, sillä pääosin elettiin luontois- ja omavaraistaloudessa. Lapsuuden leikki-ikä päättyi kymmenen ikävuoden kieppeillä. Sitten pikkuhiljaa lapset opetettiin työlle. Alkuun he tekivät yksinkertaisimpia tehtäviä, kuten olivat paimenessa, kalastivat, avustivat kaskimaalla, lehdesmetsässä ja sadonkorjuussa. He myös huolehtivat pienemmistä sisaruksistaan. Äidit opettivat tyttäriä kodin- ja karjanhoitoon ja isät ottivat poikiaan seuraamaan omia toimiaan ja oppimaan miesten taitoja, kuten puiden hankkiminen ja vetoeläimistä huolehtiminen sekä metsästys- ja erätaidot. Jos isä hallitsi käsityöläisen taitoja, oli seuraaminen erityisen tärkeää. Lopulta nuorukaisiksi varttuneet saivat tehdä itsenäisiä kauppatai markkinamatkoja. Yli 60-vuotias nähtiin viimeistään vanhukseksi. Siihen vaikutti muun muassa verotukselliset syyt, koska myllytulli- tai henkiraha rajasi yli 60-vuotiaat pois työkykyisten joukosta.

Päaelanto tuohon aikaan tuli kaskiviljelystä. Lietejärven ympäristössä hyviä vaara-alueita riitti kaskettavaksi ja 1600-luvulla kaski- tai korpuruus alkoi vallata alaa ohralta. Alempana on Lietejärven talouksien kymmenysverotietoja 1680-luvun lopulta Isonvihan alkuun. Taulukossa ylemmät luvut ovat Anttososen/Keräsen taloudesta ja alemmat Oikaristen. Mittaluvut ovat kappoina (1 tynnyri viljaa oli 32 kappaa). Eli taulukkoa voi lukea niin, että vuoden sato oli verokapat kerrottuna kymmenellä. Toki se on karkea arvio ja jos paikkansa pitää, niin paljon sai pettua jauhaa viljan sekaan, jotta suurehkot perheet pärjäisivät. Toisaalta kaikki verotukseen vaikuttavat etuudet pyrittiin ilmoittamaan mahdollisuuksien mukaan alakanttiin. ”Kymmenys” lieneekin ollut vain veron teoreettinen nimitys, eikä ole tarkoittanut todellista 10 prosenttia sadosta. Kymmenysten todellinen määrä riippui varmasti sekä sadon ilmoittajasta, talonpojasta, kuin myös veronkerääjästä.

Aikuinen tarvitsi vuodessa noin puolitoista tynnyriä viljaa ravinnokseen. Heikompina vuosina ei paria tynnyriä enempää nähty tulleen ja katovuosina 1695 – 1696 ei sitten mitään. Vuoden 1695 satoa päästiin kylvämään vasta juhannuksena ja elokuun alun halla vei sadon. Myös seuraavan kesän sadon tuhoksi

5 Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat - Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1699 (KO a:20), jakso 282, sivu 555–557: Paltamo; Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=3697097> / Viitattu 1.8.2019

6 Termiä voi tutkia vaikka Ruotsin Akatemian sanakirjasta: <https://www.saob.se/artikel/?seek=sv%C3%A5ger&pz=2>

koituivat aikaiset hallat. Siemenviljan puute heikensi vielä vuotta 1697. Sen jälkeen koitti ”armas aika ja suvi suloinen”, kuten tuolta ajalta peräisin olevassa virressä lauletaan. Useat peräkkäiset vuodet olivat erittäin hyviä, kuten vuonna 1700, jolloin Oikariset puivat noin 24 tynnyriä ruista ja ohraa.

Taulukko Lietejärven talouksien kymmenysveroista vuosina 1688 – 1712.

1688	1690	1691	1692	1696	1697	1698	1699	1700	1701
ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra
2\4	4\6	12\8	10\10	0	4\4	16\10	20\12	40\12	12\4
2\4	8\2	14\6	8\4	0	4\4	20\10	20\12	64\12	0\6
1702	1703	1704	1705	1706	1707	1708	1710	1712	
ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	ruis/ ohra	
8\10	22\10	10\0	10\6	16\10	26\8	0\2	4\12	16\10	
18\10	28\8	10\10	6\8	16\12	10\14	0\2	6\16	30\10	

Muuta elantoa ovat Oikarisetkin saaneet järvikalasta ja metsästä. Karjaa lienee ollut jonkun verran. Kajaanin tulliluetteloiden pohjalta Kainuun Oikariset eivät näytä olleen kaupankävijöitä, sillä Oikarinenimellä en ole löytänyt tullaaajia. Toki voi olla, että he möivät jollekin paikalliselle talonpojalle tuotteita, jotka tämä välitti edelleen kaupunkiin myyntiin. Muuten Lietejärveltä käytiin varmasti Kajaanissa ja Paltaniemellä (Paltamossa) ainakin kirkossa, käräjillä ja markkinoilla. Nimittäin talvi- ja kesämarkkinat⁷ pidettiin samaan aikaan kuin Paltamon ja Sotkamon käräjätkin, jolloin väkeä oli taatusti liikkeellä. Talvimarkkinoiden aikaan pidettiin myös laamanninkäräjiä sekä läänitysaikana (Pietari Brahelle) 1650–1681 sotaväki kokoontui harjoittelemaan. Lisäksi vapaaherrakunnan ylin paikallinen hallintoelin, Kajaanin konventti, piti istuntoaan.

Lietejärven, kuten muutkin Kainuun Oikariset, saattoivat törmätä markkinoilla ulkomaalaisiinkin, mutta ainakin muualta Suomesta tulleeisiin kauppiasiin. Kajaanin kuuluilla markkinoilla kävi oululaisten ja torniolaisten lisäksi raahelaisia kauppiaita. Braheasta (nykyinen Lieksa) ja Pielisen Karjalasta kuljettiin Kajaanissa ahkerasti. Toisinaan väkeä tuli myös Viipurin, Nevanlinnan ja Sortavalan porvaristosta sekä Pohjanlahdelta Vaasasta ja Kristiinankaupungista, jopa Turusta. Kerran mainittiin jopa Hampurin kauppamiehiä Venäjältä palatessaan. Venäjältä kauppamiehiä tuli Kargopolista, Pyhäniemestä, Repolasta, Sortavalasta, Vienan Kemistä ja Vuokkiniemeltä, markkinoiden välillä Arkangelista saakka. Kun Englannin ja Venäjän välinen kauppa kääntyi Arkangelista Itämerelle 1700-luvun alussa Pietarin kaupungin perustamisen myötä, jäi Kajaani syrjään kaupan valtavirroista. Myös Suuri Pohjan sota ja Kajaanin kaupungin ja linnan hävittäminen vuonna 1716 hiljensivät markkinoita eikä 1600-luvun ”maailmanmarkkinoihin”, jolloin kaupungissa kohtasivat englantilaiset, hämäläiset, karjalaiset, käkisalmelaiset, pohjalaiset, savolaiset, uusimaalaiset, varsinaissuomalaiset ja venäläiset, ollut paluuta.

⁷ Yleensä kesämarkkinat pidettiin 24.6. Paltamon kylässä eli Paltaniemellä ja talvimarkkinat 15.12. Saaresmäessä. Kesämarkkinat siirtyivät ainakin vuodesta 1638 Kajaaniin. Myös talvimarkkinat siirrettiin 1630-luvulta lähtien Paavaliinpäivälle 25.1. Kajaaniin. Myöhemmin ajankohta siirtyi kynttilänpäivään 2. helmikuuta. Epävirallisemmin kauppaa käytiin myös laurinmessun aikaan elokuun 10. päivän tienoilla. Tämä ajankohta tuli virallisten markkinoiden pitoajaksi vuodesta 1709.

Kajaanin kauppa oli kuitenkin enemmän Oulun porvarien käsissä. Kajaanin porvarit olivat köyhempiä ja vähälukuisempia. Kainuussa harjoitettiin yleisesti maakauppaa ja kainuulaisilla oli suorat kauppakontaktit Ouluun. Arvellaan, että Kajaanin asukkaiden tärkein elinkeino 1600-luvulla olisi ollut kaupunkiin saapuneiden matkalaisten majoittaminen ja anniskelutoiminta eli kapakointi, oluen ja paloviinan valmistus ja myynti, varsinkin kuulujen markkinoiden aikaan.⁸ Ehkäpä tällaista elinkeinoa harjoitti Kajaanissa porvarina ja kaupunginpalvelijana tunnettu ristijärveläislähtöinen Erasmus Oikarinen.

Vuoden 1703 henkikirjassa Lauri ja Anna mainitaan viimeisen kerran. Anna vanhana ja lasten hoitamana. Lauri kuoli vuoden 1705 keväällä (haudattu 8.6.1705). Vanhimmasta pojasta Matista tuli isäntä.

Matti Oikarinen (n. 1670–1735) Lietejärven isäntänä 1705–1732

Matti oli mennyt naimisiin kymmenisen vuotta itseään vanhemman Elina Heikkisen (1665–15.2.1761) kanssa. Elina mainitaan Matin vaimona henkikirjassa ensimmäisen kerran vuonna 1700. Kuitenkin on mahdollista, että naimisiin oli menty jo aiemmin. Elina oli Matti Laurinpoika Heikkisen ja Dorothea (Dordi) Hyryläisen tytär Paltamon Uuran kylästä. Elina mainitaan emäntänä (mat moder) vuonna 1705. Matin ja Elinan perheeseen syntyivät tyttäret Elina (1699–26.2.1763), Kaarina (1705), Marketta (1712–21.3.1785) ja Kirsti (1713). Matille kävi vuonna 1711 huono tuuri joko metsällä tai marjareissulla. Hän näet joutui karhun raatelemaksi (ijähl drifven af Biörn). Matti ei kuitenkaan kuollut, mutta karhun hampaisiin joutuminen vei hänet loppuiäkseen heikkoon kuntoon. Hän oli aika ajoin kykenemätön maksamaan henkiveroa (1726, 1727, 1729, 1731, 1732). Elinalla on vuonna 1732 merkintä sairaaloinen. Tämän jälkeen molemmat poistuvat henkikirjoista, mikä ei kuitenkaan kerro kuolemasta, vaan paremmin 60-ikävuoden täyttymisestä. Paltamon rippikirjoissa Matti on merkitty ripillä käyneeksi vielä 1735. Myöhemmin Elina mainitaan vielä Paltamon rippikirjoissa tytär Elinan taloudessa ja kuolinaika on merkitty helmikuun 15. päivä vuonna 1761.

Matin isännöytsaikana koettiin Isonvihan aika. Vaikka Kainuussa ei niin pahaa venäläisvainoa ollut kuin esimerkiksi Pohjanmaalla, oli Hyrynsalmellakin synkkiä hetkiä, kuten Niemelän talon joukkosurma, jossa talon väki poltettiin elävältä riiheen. Venäläiset kävivät myös Lietejärvellä ryöstelemässä ja polttamassa, mistä kertoo Oikaristen sukukirjassakin mainittu muistitieto, jossa taloon jäänyt muori, oliko sitten edellä mainittu Anna vaiko Valpuri, huijaa vainolaiset matkoihinsa tarinoimalla Ruotsin vapaajoukkojen liikkumisesta lähialueella.

Matin ja Elinan tyttäristä vanhin, Elina, jäi Lietejärven taloon (Kerälänkylän Kerälä numerolla 12) ja hänen puolisonsa, eli Matti Oikarisen vävy, oli Heikki Keränen (joka oli siis Olavi Keräsen poika). Vuoden 1736 henkikirjassa Heikki on merkitty Kerälän 1/16 manttaalini eli oman puoliskon isännäksi. Vuoden 1739 henkikirjassa Elinan kohdalla mainitaan ensimmäisen kerran hufvudsvag eli heikkopäinen (myös 1740, 1745). Oliko Elina millä tavalla mieleltään järkkynyt ei selviä asiakirjoista, mutta ”heikkopäisyys” näyttää vaivanneen häntä aina ajoittain. Tuon ajan mielenterveysongelmallisista lievimmät pyrittiin pitämään kotona ja pahasti raivoavat kytkettiin seinään, jotta eivät karkaisi, siitä nimitys ”seinähullu”. Vain pahimmat tapaukset vietiin Kainuusta Kruunupyyn hospitaaliin. Ei Elina mikään seinähullu ollut eikä historiantutkijan pitäisi lääketieteellisiä diagnooseja tehdä, mutta ehkä nykytermein ajatellen hän esimerkiksi on voinut sairastaa kaksisuuntaista mielialahäiriötä eli skitsofreniaa.

⁸ Kajaanin markkinoista Kokkonen 2002, 218–228.

Tälle tulkinnalle löytyy perusteita 1900-luvun esimerkeistä Hollannista ja Kiinasta. Saksalaisten miehittämässä Hollannissa koettiin nälänhätä talvella 1944–1945. Vuonna 1959–61 puolestaan Kiinaa koetteli nälänhätä, joka on yksi 20. vuosisadan pahimmista koko maailmassa. Molemmissa tapauksissa tutkijat ovat osoittaneet että niiden äitien lapsilla, joiden raskaus oli alkanut nälänhädän aikana, oli yli kaksinkertainen vaara sairastua skitsofreniaan lapsuus-, nuoruus- ja aikuisiässä. Myös eräiden muiden psykoottisten häiriöiden yleisyys lisääntyi selvästi.

Elinan asiakirjoissa esitetty syntymävuosi on 1699 ja vaikka tuolloin alettiin Suurten kuolonvuosien (vuodet 1695–1697) pahimmasta hädestä toipua, ei vielä ravintoa liene ihan yltäkyläisesti ollut tarjolla. Toisaalta mahtoiko 1600-luvun syntymävuodet olla ihan tarkkaan merkittyjä eli parin vuoden heitot niissä ovat mahdollisia. Tietysti myös nuoruuden järkytykset Isonvihan aikaan ovat voineet painaa Elinan mieltä aika ajoin.

Muista Matti Oikarisen lapsista tytär Kaarina nai Niilo Niilonpoika Anttosen pojan Juhon. Marketta puolestaan avioitui Kytömäen Kettulan (Väisälä) Juho Antinpoika Keräsen kanssa.

Isonvihan jälkeen Lietejärven Anttosten/Kerästen-talouden isäntänä mainitaan Olavi Oikarinen. Hänen alkuperästään ei voi tehdä varmoja päätelmiä. Lietejärven Oikarisen veljeksiä tai veljesten lapsia hän ei kuitenkaan ole, sillä Matti Oikarinen mainitaan hänen lankonaan, ei veljenä tai setänä. Luultavasti hän oli joku nuorempi lapsi Ristijärven tai Kiannan suunnan Oikarisista, joka ei näy henkikirjoissa ennen Isovihaa. Hän voisi olla myös jonkun naispuolisen Oikarisen avioton lapsi. Ilmeisesti hänellä oli kuitenkin sukulaismies nimeltä Heikki Oikarinen, joka mainitaan yhdessä vaimonsa Kaisa Keräsen kanssa Olavin lapsen Erkin kummina.

Olavi Oikarinen oli isäntänä 1720-luvulla vuoteen 1732 saakka, jolloin hän kuoli. Hänkin tuli taloon naimalla lesken, sillä vaimoksi löytyi Olavi Keräsen poikapuolen, Juho Anttosen, leski Kaarina Antintytär Pyykkönen (1684–26.2.1776). Heillä oli lapsia Lauri (1726–13.7.1764), Olavi (1726–8.6.1728), Heikki (15.7.1727) ja Erkki (20.2.1729– 10.4.1763). Olavi Oikarisen jälkeen vuonna 1733 isännäksi tuli Juho Anttosen poika Antti Anttonen (1711–22.6.1779). Hän luopui vuonna 1742 talostaan (eli myöhempi Mäki) ja muutti Puolangan Törmänmäelle (Väisälä nro 13). Tilalle muuttivat Erkki Heikkinen ja Juho Mikkonen, jonka poika Pekka oli puolestaan Olavi Keräsen vanhemman pojan Olavin (1691–1761) vävy.

Heikki Oikarinen (n. 1680–1740) Oravivaaran Materolan isäntänä (1720–1733)

Heikin vaimo oli Elina Heikintytär Kemppainen (1683–18.11.1755) ilmeisesti Kypärävaaralta. Lapsia olivat tyttäret Carin (1704–19.5.1764) puoliso Jaakko Heikkinen Uuralta (Heikkilä no 3), Anna (1705) puoliso Matti Laurinpoika Romppainen (Romppaala no 11 eli Tolola) ja Elina (1708–10.10.1763) puoliso Juho Juhonpoika Tolonen Ristijärveltä (Möttölä no 20). Esikoispoika Lauri (1709–1781) jatkoi Materolan isäntänä. Perttu (1713–29.3.1797) osti verotaloksi Oravivaaran eli Hyrynsalmi 23 Juntulana tunnetun 1/16 manttaalin tilan 14.11.1761. Heikki (1716–1742) ei ollut perheellinen. Tuomas (1719–7.11.1805) oli Materola 19 isäntä. Olavi (1721–28.3.1767) oli uudistalollinen Ristijärven Jokihaaralla. Erkki (1728–26.7.1791) oli korpraali Kajaanin komppaniassa, mutta erottuaan armeijan palveluksesta osti Luvankylän Tiikkajan eli Tervajärven talon (numero 24). Lisäksi oli vauvana kuollut Matti (1733) ja kuopus Samuli (1735–20.12.1806) joka ponnisti irtolaisesta avioliiton kautta Vuokin Mäkelän isännäksi.

Lietejärven Oikaristen puolen jäätyä vanhimmalle veljelle, osti Heikki Oikarinen vuonna 1720 1/8 manttaalin tilan Hyrynsalmen Oravivaaralta Johan (Juho) Heikkiseltä 48:lla kuparitaalarilla ja tynnyrillä ruista.⁹ Heikkinen oli Materolana (tilanumero 3 Hyrynsalmen kylää) tunnetun tilan perustajan Lauri Pertunpoika Materon vävy.

Heikille tuli talon ostosta lisäharmia käräjillä esitetyistä vaateista. Ensiksi vuonna 1725 Matti Heikinpoika Heikkinen Hyrynsalmen kylästä vaati kihlakunnan oikeudelta maksettavaksi hänen äitinsä Kaarina Laurintytär Materon perintöosan Heikkisen 1/8 mtl:n sukutilasta eli Materolasta. Koska Juho Heikkinen möi talon Heikki Laurinpoika Oikariselle, oli tämä vastuussa saatavasta.¹⁰

Lisäksi Materolan tilaan kohdistui vaatimuksia, joita oli esitetty jo 1600-luvun lopulla. Materola numero 3:een oli liitetty vuonna 1694 Lauri Materon veljen Matti Pertunpoika Materon Oravijärventaival-niminen uudistila. Matti Matero oli tuolloin hylännyt vuonna 1681 perustamansa uudistilan ja muuttanut Kuusamoon. Perustamisvaiheessa ristijärveläiset Pekka Tolonen ja Lauri Juntunen olivat yrittäneet estää uudishankkeen väittäen sen häiritsevän heidän niittyjään.

Niinpä sitten vuoden 1730 talvikäräjillä Pekka Pekanpoika Tolonen vaati Heikki Oikariselta erästä niittyä lohkottavaksi Materolan tilasta. Tolosen mukaan hänen isänsä oli ostanut niityn Juho Heikkiseltä vuonna 1695.¹¹

Vuoden 1733 henkikirjassa Heikin kerrotaan olevan vanha ja sairaalloinen ja luovuttaneen talon isännyyden. Heikki on merkitty vuodesta 1734 ikääntyväksi ja sairaaksi, joka ei maksa henkirahaa. Vuonna 1738 häntä ei ole henkikirjoissa lainkaan.

Nuorimmasta veljestä Laurista ei ole paljon tietoa. Hän kuitenkin oli avioliitossa Ristijärven Koiraniemen Marketta Antintytär Oikarisen (s. 1687) kanssa vuodesta 1707. Marketta kuoli Ristijärvellä 2.12.1727.

Lähteet ja kirjallisuus

Paltamon seurakunnan rippikirjat

Pohjanmaan läänin henki- ja maakirjat/Kansallisarkisto

Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan tuomiokirjat/Kansallisarkisto

Ruodutus- ja värväysluettelot 1676-1678/Riksarkivet

Keränen Jorma: Asutus keskiajan lopulta 1720-luvulle sekä hallinto ja kulttuuri vuoteen 1918.

Teoksessa Hyrynsalmen historia, Gummerus 1988.

Kokkonen Jukka: Rajaseutu liikkeessä: Kainuun ja Pielisen Karjalan asukkaiden kontaktit Venäjän Karjalaan kreivin ajasta sarkasotaan (1650 – 1712), SKS 2002.

Oikarinen Tauno: Oikarisia neljältä vuosisadalta, Oikaristen sukuseura 2009.

9 Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat - Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1720 (KO a:36, Kesä- ja syyskäräjät), jakso 207, sivu 410-411; Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=24584954> / Viitattu 28.2.2020

10 Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat - Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1725 (KO a:41), jakso 203; Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=24623892> / Viitattu 28.2.2020

11 Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat - Varsinaisten asioiden pöytäkirjat 1730 (KO a:44), jakso 221; Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=24659831> / Viitattu 28.2.2020